

6. Теория и практика иммуноферментного анализа / [А. М. Егоров, А. П. Осипов, Б. Б. Дзантиев, М. Е. Гаврилова]. – М. : Высш. шк., 1991. – 288.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2015

УДК 619:611(092)

Стегней М. М., к.вет.н., доцент ©

E-mail: anatomiamm@ukr.net

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна

ВНЕСОК ПРОФЕСОРА Г. О. ГИММЕЛЬРЕЙХА У СВІТОВУ МОРФОЛОГІЧНУ НАУКУ

Зроблено аналіз наукової діяльності видатного українського морфолога, відомої особистості в світі у галузі порівняльної та еволюційної морфології тварин, доктора біологічних наук, професора Г. О. Гиммельрейха. Ім'я Германа Олександровича Гиммельрейха відоме широкому колу вчених не лише в галузі ветеринарної медицини, гуманної медицини, біології, зоології України, але і фахівцям Азії, Африки, Латинської Америки, Європи.

Наукові дослідження Г. О. Гиммельрейха ґрунтувалися на вивченні м'язів глоткових стінок ссавців. Дослідженнями показано, що в будові м'язів глотки у різних групах ссавців існують значні відмінності. У результаті широкого і ретельного морфо-функціонального дослідження глотки він створив нове уявлення про шляхи філогенетичного розвитку всієї передньої ділянки апарату травлення. Bazуючись на власних даних, він запропонував відмінні від існуючого тлумачення межі глотки ссавців, її відділів, будову та функцію її м'язового апарату.

Здобуті у результаті досліджень матеріали викладені у 80 наукових працях і опубліковані не лише у вітчизняних збірниках, але і у визнаних міжнародних журналах.

Ключові слова: ветеринарна морфологія, кафедра анатомії, ветеринарний інститут, історія ветеринарної медицини, м'язи глотки, головна кишка, ссавці.

УДК 619: 611 (092)

Стегней М. М., к.вет.н., доцент

Національний університет біоресурсов и природопользования Украины, г. Киев

ВКЛАД ПРОФЕСОРА Г. А. ГИММЕЛЬРЕЙХА В МИРОВУЮ МОРФОЛОГИЧЕСКУЮ НАУКУ

Сделан анализ научной деятельности выдающегося украинского морфолога, известной личности в мире в области сравнительной и эволюционной морфологии животных, доктора биологических наук, профессора Г. А. Гиммельрейха. Имя Германа Александровича Гиммельрейха известно широкому кругу ученых не только в области ветеринарной медицины, гуманной медицины, биологии, зоологии Украины, но и специалистам Азии, Африки, Латинской Америки, Европы.

Научные исследования Г. А. Гиммельрейха основывались на изучении мышц глоточных стенок млекопитающих. Исследованиями показано, что в строении мышц глотки в разных группах млекопитающих существуют значительные различия. В результате широкого и тщательного морфо-функционального исследования глотки он создал новое представление о путях филогенетического

развития всей передней области аппарата пищеварения. Основываясь на собственных данных, он предложил отличные от существующего толкования пределы глотки млекопитающих, ее отделов, строение и функцию ее мышечного аппарата.

Полученные в результате исследований материалы изложены в 80 научных работах и опубликованы не только в отечественных сборниках, но и в признанных международных журналах.

Ключевые слова. Ветеринарная морфология, кафедра анатомии, ветеринарный институт, история ветеринарной медицины, мышцы глотки, главная кишка, млекопитающие

UDC 619:611(092)

Stegney M. M., candidate of veterinarian sciences, docent

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine c. Kiev

CONTRIBUTION OF PROFESSOR G.O. HIMMELREIKH TO WORLD MORPHOLOGICAL SCIENCE

Analysis of scientific activity of outstanding Ukrainian morphologist, famous person in the world in the sphere of comparative and evolutionary morphology of animals, doctor of biological sciences, Professor G. O. Himmelreikh was made. The name of German Oleksandrovich Himmelreikh is famous to wide range of scientists not only in the sphere of vet medicine, humane medicine, biology, zoology of Ukraine, but also to specialists from Asia, Africa, Latin America and Europe.

Scientific researches of G. O. Himmelreikh were based on studying of mammals' muscles of pharynx walls. It was showed with researches, that considerable differences exist in the structure of pharynx muscles of different groups of mammals. In the result of wide and careful morpho-functional research of pharynx he created new conception about ways of phylogenetic development of all previous part of digestive system. Basing on his own facts, he proposed borders of mammal's pharynx, its sections, structure and functions of its muscle apparatus, which differ from existent interpretation.

Gained in the result of researches materials were showed in 80 scientific works and published not only in native collections, but also in admitted international journals.

Key words. *Veterinarian morphology, anatomy department, veterinarian institute, history of veterinarian medicine, muscles of pharynx, main intestine, mammals.*

Вступ. Кафедра анатомії тварин була однією з перших кафедр організованих у Київській ветеринарно-зоотехнічному інституті у 1920 році.

У 1924 році на посаду завідувача кафедри тварин прийшов випускник фізико-математичного факультету Київського університету св. Володимира порівняльний анатом Б. О. Домбровський, який започаткував порівняльно-анатомічні дослідження. З ним розпочав роботу випускник інституту В. Г. Касьяненко [1].

Очолований професором Б. О. Домбровським колектив уже до 1926 року створив умови для проходження курсу анатомії на трупному матеріалі, заклав основи навчального музею та розгорнув наукову роботу.

Вільне знання німецької мови Б. О. Домбровським та співробітниками кафедри дозволило видрукувати свої наслідки досліджень (21 стаття) у німецьких журналах «Anatomischer Anzeiger» та «Zeitschrift für anatomie und entwicklungsgeschichte» (1926–1932 роки), що сприяло іноземним вченим дізнатися про існування української кафедри анатомії [2].

У 1929 році професор Б. О. Домбровський залишив роботу на кафедрі й переїхав до новоствореного ветеринарного інституту в Алма-Аті. Там його було обрано академіком Національної академії наук Казахстану.

Закладені в цей період засади ведення навчального процесу та науково-дослідної роботи стали традиційними і для наступних періодів, які, безумовно, весь час вдосконалювалися.

Матеріал і методи. У процесі дослідження використано матеріали Державного архіву м. Києва, архівні справи кафедри анатомії тварин ім. акад. В. Г. Касьяненка та видання періодичної преси. Основою методологічного дослідження є фундаментальні підвалини наукового аналізу – принцип історизму та системності. При проведенні дослідження використано хронологічний та аналітичний методи.

Результати дослідження. Видатний український вчений у галузі порівняльної та еволюційної морфології хребетних Гіммельрейх Герман Олександрович народився 12 листопада 1910 року у місті Барнаулі Алтайського краю. Батько з родини німецьких колоністів, яка поселилися в Україні в XVIII столітті, а мати українка, працювала вчительською. З 1928 по 1931 роки він навчався у Київському ветеринарному інституті, який закінчив з відзнакою.

Гіммельрейх Г. О.

У 1931 році Германа Олександровича запросив на посаду асистента кафедри анатомії завідувач В. Г. Касьяненка. Це був період, коли невеликий колектив кафедри самовіддано працював над оснащенням кафедри. У 1935–1940 рр. Герман Олександрович створив відділ корозійних препаратів.

Г. О. Гіммельрейх морфолог, кандидат біологічних наук (1940), доцент (1940), доктор біологічних наук (1960), професор (1961). Заслужений працівник вищої школи УРСР (1981). Після закінчення Київського ветеринарного інституту працював на посадах асистента, доцента, завідувача кафедри анатомії (1953–1987), завідувач кафедри анатомії (за сумісництвом) Білоцерківського сільськогосподарського інституту (1946), декан ветеринарного факультету (1957–1977). Учасник Великої вітчизняної війни, нагороджений 17 орденами та медалями.

Професор Г. О. Гіммельрейх продовжив традиції наукових досліджень і працював зі співробітниками кафедри над темою «Вплив віку і екології на будову локомоторного апарату і головної кишки ссавців».

У 1936 р. Гіммельрейх Г. О. розпочав роботу над вивченням головної кишки в плані порівняльно-анатомічних особливостей її будови, а також її розвитку в процесі онто- і філогенезу. Вивчаючи особливості будови глотки ссавців Гіммельрейх Г. О. встановив, що м'язи глотки, всупереч літературним даним, у різних груп ссавців мають значні відмінності [3].

У 1940 р. Гіммельрейх Г. О. захистив кандидатську дисертацію «К сравнительной анатомии мышц глоточных стенок хищников» [4].

Наслідки досліджень професор Г. О. Гіммельрейх друкував не лише в престижних журналах Радянського Союзу («Зоологический журнал», «Вестник зоологии», «Архив анатомии, гистологии и эмбриологии»), а й у найбільш відомих

журналах («Anatomischer Anzeiger», «Gegenb. Morph. JB.», 18,5 д/а). З усіх країн світу приходили запити на його статті.

Професор Г. О. Гіммельрейх був знаний далеко за межами України.

Здобуті у результаті досліджень матеріали викладені у 80 наукових працях і опубліковані не лише у вітчизняних збірниках, але й у визнаних міжнародних журналах. Так, у журналі «Gegenbaurs morphologischer Jahrbuch» ним видруковано матеріал в розмірі 14,5 друкованих аркушів, а в журналі «Anatomischer Anzeiger» – 2,5 друкованих аркушів, тобто матеріали його докторської дисертації були майже повністю видруковані у міжнародних виданнях. Це дозволило іноземним вченим ретельно ознайомитися з його працями.

Результати своїх наукових досліджень Г. О. Гіммельрейх опублікував у виданнях таких країн як: Австралія (1), Південно-Африканський Союз (3), США (Нью-Йорк (4), Вашингтон (4), Філадельфія (1), Чикаго (4), Іліноа (3), Техас (1), Японія (6), Франція (4), Австралія (1), Нідерланди (2), Німеччина (Берлін (8), Мюнхен (2), Гамбург (1), Лейпциг (1), Кассел (2), Вюрцбург (1), Геїдельберг (1), Мельбурн (1), Франкфурт (2), Гоновер (1), Уругвай (1), Колумбія (1), Бельгія (1), Польща (Вроцлав) (7), Іспанія (1), Чехія (6).

Гіммельрейх Г. О. працював над вивченням глотки у плані порівняльної анатомії м'язів стінки глотки ссавців. Ним виявлені значні відмінності в будові м'язів глотки у різних групах ссавців. Гіммельрейх Г. О. встановив, що особливості будови і функції глотки ссавців визначаються будовою не лише її м'язових стінок, але і особливостями будови її черепної стінки. Своїми дослідженнями автор уточнив фізіологію акту ковтання у різних сільськогосподарських тварин, що стало основою для подальшої розробки нових методів введення зондів та інших лікувальних засобів [5].

Під керівництвом заслуженого працівника вищої школи України, професора Г. О. Гіммельрейха захищено дві докторські дисертації (П. Я. Роговський, С. К. Рудик) та вісім кандидатських дисертацій.

Висновки. 1. Г. О. Гіммельрейх – український ветеринарний морфолог, відома особистість в галузі порівняльної та еволюційної морфології хребетних.

2. В результаті широкого і ретельного морфо-функціонального дослідження глотки Г. О. Гіммельрейх створив нове уявлення про шляхи філогенетичного розвитку всієї передньої ділянки апарату травлення.

3. Базуючись на власних даних, він запропонував відмінні від існуючого тлумачення межі глотки ссавців, її відділів, будову та функцію її м'язового апарату.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому буде проводитись клопітка робота над вивченням наукової діяльності особистостей Київської школи ветеринарних морфологів.

Література

1. Записки Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту. – Київ. – 1924. – Т. 1. – 188 с.

2. Рудик Станіслав. Завжди перші. – Київ: Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 2010. – С. 7–36.

3. Отчет о научно-исследовательской работе за 1947 г. // Державний архів м. Києва. – Ф. Р-1361, Опись № 1, Ед. Хр. № 89. – 2 с.

4. Рудик С. К., Хомич В. Т. Професор Герман Олександрович Гіммельрейх. – Київ. – 2000. – 17 с.

5. Рудик Станіслав. Володимир Григорович Касьяненко. – Київ: Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 2011. – 146 с.

Стаття надійшла до редакції 7.05.2015